

POLSKA AKADEMIA NAUK
Instytut Badań Systemowych

BADANIA SYSTEMOWE
Inżynieria Środowiska

**KOMPUTEROWA SYMULACJA
I OPTYMALIZACJA MODELU
OCZYSZCZALNI ŚCIEKÓW**

Marcin Stachura

Warszawa 2008

**KOMPUTEROWA SYMULACJA
I OPTYMALIZACJA MODELU
OCZYSZCZALNI ŚCIEKÓW**

**POLSKA AKADEMIA NAUK
INSTYTUT BADAŃ SYSTEMOWYCH**

Seria: BADANIA SYSTEMOWE, tom 59

Redaktor naukowy: prof. Jakub Gutenbaum

Podseria: Inżynieria Środowiska

Warszawa 2008

**KOMPUTEROWA SYMULACJA
I OPTYMALIZACJA MODELU
OCZYSZCZALNI ŚCIEKÓW**

Marcin Stachura

Publikacja wydana ze środków projektu badawczego MINISTERSTWA NAUKI i SZKOLNICTWA WYŻSZEGO: nr R11 001 01.

W pracy omówiono sposób konstruowania modelu matematycznego dla oczyszczalni ścieków z osadem czynnym z wykorzystaniem bilansowych równań różniczkowych zwyczajnych, wynikających z zasad zachowania masy i podstawowych zależności kinetycznych i stechiometrycznych zachodzących przemian i procesów fizycznych w obiektach technicznych oczyszczalni. Równania różniczkowe opisują dynamikę procesu a występujące w równaniach współczynniki mają interpretację fizyczną. Koncepcja przedstawionego sposobu konstrukcji modelu matematycznego polega na opracowaniu modelu mogącego być pożytecznym narzędziem wspomagającym pracę operatora procesu technologicznego. Wobec tego opracowywany model opisuje konkretną i ograniczoną grupę obiektów a proces modelowania uwzględnia również kalibrację modelu na podstawie rzeczywistych pomiarów. Dzięki takiemu podejściu utworzony model matematyczny staje się przybliżeniem konkretnego obiektu i może być użyty do jego badania, co jest niewątpliwie celem nadrzędnym modelowania matematycznego. Praca ma również na celu prezentację techniki */fast--prototyping/*, czyli szybkiego prototypowania przy pomocy komputera wielowymiarowych procesów przemysłowych na przykładzie procesów zachodzących w mechaniczno--biologicznych oczyszczalniach ścieków. Pod pojęciem modelowania w pracy rozumie się zespół czynności obejmujących takie zagadnienia, jak: opracowanie modelu procesu w postaci układu równań różniczkowych (model fizyczny), implementację modelu w odpowiednim algorytmie komputerowym, kalibrację wraz z optymalizacją nieznanymi współczynników występujących w równaniach opisujących proces oraz analizę otrzymanych wyników.

Recenzenci:

Prof. dr hab. inż. Krzysztof Janiszowski
Dr hab. inż. Janusz Łomotowski

Semi
Bibl. podręczna

45905

Komputerowa edycja tekstu: Anna Gostyńska

© Instytut Badań Systemowych PAN, Warszawa 2008

Instytut Badań Systemowych PAN
Newelska 6, PL 01-447 Warsaw

Sekcja Informacji Naukowej i Wydawnictw IBS PAN
e-mail: biblioteka@ibspan.waw.pl

ISBN 978-83-89475-15-2

ISSN 0208-8029

Druk i oprawa: ARTPRESS, tel. 052 354 95 10

SPIS TREŚCI

Wykaz Oznaczeń	7
1. Wstęp	9
2. Model matematyczny oczyszczalni zastosowany w obliczeniach	13
2.1. Proces mechaniczno – biologicznego oczyszczania ścieków	13
2.2. Frakcje zanieczyszczeń	14
2.3. Model osadnika wstępnego	16
2.4. Model przemian związków organicznych i azotu w komorach napowietrzania	18
2.5. Model osadnika wtórnego	25
2.6. Model mieszania osadów	28
3. Implementacja modelu matematycznego w systemie <i>AMandD</i> (<i>Advanced Monitoring and Diagnostic</i>)	30
3.1. System <i>AMandD</i>	30
3.2. Funkcje systemu	31
3.3. Modelowanie	32
3.3.1. Moduł <i>PExSim</i>	33
3.3.2. Wizualizacja wyników	35
3.3.3. Wspomaganie decyzji operatorów	36
3.4. Implementacja modelu procesu w systemie <i>AMandD</i>	36
3.5. Model oczyszczalni ścieków wykonany w pakiecie <i>PExSim</i>	45
4. Wizualizacja procesu mechaniczno – biologicznego oczyszczania ścieków	47
5. Analiza pomiarów wykonanych w oczyszczalni	49
5.1. Opis eksperymentu biernego przeprowadzonego w oczyszczalni ścieków w Rzeszowie	49
5.2. Analiza modelu procesów zachodzących w elementach technologicznych oczyszczalni ścieków	50
5.3. Analiza otrzymanych wyników pomiarów zdjętych z oczyszczalni	52
6. Kalibracja modelu procesu	57
6.1. Kalibrowane współczynniki	57
6.2. Kalibracja współczynników występujących w równaniach opisujących model osadnika wstępnego oraz osadnika wtórnego	58
6.3. Kalibracja współczynników występujących w równaniach opisujących model komory z osadem czynnym	59

7. Optymalizacja modelu	65
7.1. Zadanie optymalizacji	65
7.2. Opis wybranych algorytmów optymalizacji	66
7.2.1. Podział i wybór metod optymalizacji do zastosowania w omawianym zadaniu	66
7.2.2. Algorytm Hooka i Jeevesa – HJ	67
7.2.3. Algorytm Rosenbrocka – R	70
7.2.4. Bezgradientowa metoda Powella (1) kierunków sprzężonych – P1	73
7.2.5. Metoda Sympleksu Neldera i Meada – N	75
7.2.6. Metoda gradientów sprzężonych (Polaka – Riebery) – PR	81
7.2.7. Metoda zmiennej metryki (Davidona – Fletchera – Powella) – DFP	82
7.2.8. Symulowane wyzarczenie metodą Metropolis – M	84
7.2.9. Porównanie metod w oparciu o przykłady literaturowe	88
7.3. Metodyka optymalizacji modelu procesu	89
7.3.1. Optymalizacja modelu procesu	89
7.3.2. Optymalizacja struktury modelu	90
7.4. Przyjęte funkcje celu w zadaniach optymalizacji modelu	92
7.4.1. Funkcja celu dla zadania optymalizacji modelu osadnika wstępnego	92
7.4.2. Funkcja celu dla zadania optymalizacji modelu komory z osadem czynnym	93
8. Wyniki modelowania procesu oczyszczania ścieków przy użyciu modułu PExSim systemu AMandD	94
8.1. Przygotowanie danych	94
8.2. Przyjęte wskaźniki błędów pomiędzy wartościami modelowanymi i rzeczywistymi	96
8.3. Sygnały modelowane a pomiary z oczyszczalni	98
8.4. Wyniki modelowania oczyszczalni po kalibracji i optymalizacji modelu	99
8.4.1. Wyniki kalibracji i optymalizacji dla początkowej struktury modelu osadnika wstępnego	99
8.4.2. Wyniki optymalizacji dla zredukowanej struktury modelu osadnika wstępnego	100
8.4.3. Weryfikacja modelu osadnika wstępnego	102
8.4.4. Wyniki optymalizacji komory z osadem czynnym oraz osadnika wtórnego	109
8.4.5. Weryfikacja modelu komory z osadem czynnym oraz osadnika wtórnego	112
9. Wnioski.....	122
Literatura.....	125

IBS PAN *Sená*

45905

Bibl. podręczna

ISBN 978-83-89475-15-2

ISSN 0208-8029
